

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Прудникової Тетяни Іванівни «Тенденції розвитку економічної лексики української мови на тлі соціальної динаміки», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова (Луцьк, 2021. – 274 с.)

Найдинамічнішою системою сучасної української літературної мови є лексична система. У сфері засобів масової інформації та наукових текстів найсильніше виявляються різноманітні процеси, що характеризують саме життя мовного організму. Тут, зокрема, найбільше зосереджені й інновації. І це природно, адже однією з основних функцій публіцистичного та наукового дискурсу є інформативність, новизна, об'єктивність, актуальність, а також функція емотивно-експресивного впливу на реципієнта (Т. Коваль).

Сучасні засоби масової інформації, висвітлюючи бурхливий розвиток подій в українському суспільстві, швидко реагуючи на будь-які видозміни в його житті, є середовищем активного функціонування термінологічної лексики. Термінні слова, зазвичай уживані у професійній сфері, починають нове життя в мові мас-медіа. Терміни з найрізноманітніших галузей науки, техніки, спорту, медицини, екології, мистецтва, юридичної справи проникають і досить активно функціонують у мові ЗМІ.

Ефективне використання мовних засобів – це важлива гарантія такого сприймання тексту, при якому в адресата виникає довіра до автора, необхідність взяти участь у зображуваній події (Т. Коваль), уявити ситуацію, описану в тексті.

Специфікою побудови текстів періодики науковці цікавилися віддавна. Тож мова преси з часом виділилася як самостійний об'єкт вивчення, і сьогодні

можна говорити про пресолінгвістику як окрему галузь стилістики (Ю. Калужинська). Мову ЗМІ науковці досліджують різноаспектно: аналіз сучасних загальномовних процесів з метою простежити спільне й відмінне в динаміці сучасної лексичної норми (Т. Коць), аналіз активних процесів у розвитку лексики, семантики та словотвору української мови (О. Стишов), вивчення основних тенденцій в оновленні словникового складу медіалексики, визначення найпродуктивніших способів творення нових слів, що функціонують у мові мас-медіа на базі питомих та іншомовних коренів (на основі мови ЗМІ Рівненщини) (О. Мітчук), дослідження інноваційних процесів у сучасному українському інформаційному тексті на лексичному рівні, зокрема тенденції оновлення словника мас-медіа, специфіка функціонування неологізмів на сторінках друкованих видань та особливості експресивного мовлення як інструменту образного мислення журналістів (Г. Шаповалова), ґрунтовний аналіз тематичних груп та підгруп нових дієслів соціально-економічної сфери, медичної, спортивної, юридичної тощо, їх дериваційні особливості, динамічні процеси в семантичній структурі цих слів на матеріалі мови ЗМІ кінця ХХ ст. (М. Навальна).

Опрацьований дисертанткою значний обсяг наукової літератури доводить, що незважаючи на досить тривалий період вивчення мови мас-медіа і значну кількість наукових робіт у цій сфері, цей процес не може вважатися завершеним з огляду на зазначену динамічність мови публіцистики.

Мета роботи – на матеріалі новітніх медійних текстів виявити тенденції розвитку економічної лексики на тлі сучасної соціальної динаміки, зацентувати на запозиченнях, активізації, розвиткові нових значень лексем, виявити й цілісно проаналізувати між тематичні та між стильові зміщення вказаних мовних одиниць – реалізується через з'ясування основних завдань, логічно співвіднесених зі структурою дослідження, через об'єкт і предмет наукового аналізу, методи лінгвістичних досліджень. Переконлива джерельна база наукової роботи – тексти українських мас-медіа (інтернетні й друковані

видання) першого двадцятиріччя ХХІ століття, низка словників сучасної української літературної мови та спеціалізованих лексикографічних праць.

Беззаперечна новизна дисертаційної праці, адже вперше в українській лінгвістиці на широкому фактичному матеріалі досліджено спеціалізовану та неспеціалізовану економічну лексику, що до цього в представленому аспекті не аналізували. Крім того, зацентровано на проблемах функціонування іншомовної економічної лексики (зокрема англіцизмів) у мові публіцистики. Особливо важливою, на нашу думку, є порушена проблема нормативності аналізованих лексем.

Теоретичні аспекти дисертації узагальнено представлені в першому розділі (**«Теоретичні засади дослідження економічної лексики в українській мові»**) і свідчать про ґрунтовну обізнаність авторки з науковими здобутками у цій царині. У роботі детально проаналізовано різні погляди вчених на питання диференціації економічної лексики в сучасному мовознавстві з погляду семантики, структури, частиномовної співвіднесеності, стилістичних параметрів тощо. Щодо цього, то дисертантка зауважує, що попри значну кількість праць, присвячених дослідженню економічної лексики, досі немає чіткої тематичної типології економічних понять.

Слід зауважити, що дослідниця детально виписала пункт про роль позамовних і мовних чинників у розвитку лексичної системи мови. Аналізуючи знану частину наукових праць, Т.І. Прудникова звертає увагу на функціонування різних термінологічних понять: позамовні й мовні, екстра- й інтралінгвальні, зовнішньомовні та внутрішньомовні чинники (І. Мислива-Бунько, О. Стишов, М. Навальна). Крім того, авторка зазначає, що досі немає єдиної думки лінгвістів щодо домінування певних факторів чи їхньої рівнозначності. Це підтверджується тим, що на розвиток мови впливають і історичні процеси, і розвиток науки й техніки, і географічне розташування країни, і суто мовні явища. І діють вони, звичайно ж, у взаємодії (с.30-36).

Нашу увагу привернув також пункт 1.4. Дослідження економічної лексики в українській мові на сучасному етапі, в якому різноаспектно описано праці лінгвістів про особливості економічної термінології української та інших мов з акцентом на типології термінних слів, частиномовній інтерпретації, словотвірних типах, структурно-семантичних ознаках тощо (с.47-54).

У другому розділі – «Спеціалізована лексика в економічній тематиці» – досліджено передумови функціонування запозиченої економічної лексики у текстах публіцистичного стилю. Дисертантка висновкує про те, що всі соціально-економічні зміни світу загалом та України зокрема впливають на мовні зрушення в українській економічній термінології (с.92) і виражаються в мові засобів масової інформації.

Т.І. Прудникова небезпідставно вказує на те, що зараз відбувається активна розбудова українського економічного словника, адже саме сьогодні проходять досить активні зміни в світовій та українській економіці, що спричинено загальносвітовими тенденціями її зростання чи спаду. А оскільки мас-медіа миттєво реагують на всі соціально-політичні, економічні тощо події, то до їх мовного арсеналу, звичайно ж, потрапляє велика кількість спеціальних слів (термінів). Як зазначає науковиця, і обсяг номінацій, використовуваних у наукових текстах та медійному дискурсі, і їх семантика, відрізняється (с.57). Зокрема, дисертантка зауважує, що у мові ЗМІ тенденції оновлення економічної лексики простежуємо у банківській справі, фінансуванні, кредитуванні, тобто в тих текстах, які пов'язані з ціноутворенням, субсидіями тощо (с.58). Це пояснюється тим, що журналісти, реагуючи на інформаційні потреби споживачів (читачів), публікують тексти відповідної тематики.

Досить цікавим аналізований розділ роботи виявився з огляду того, що Т.І. Прудникова детально аналізує конкретні економічні лексеми – назви істот, неістот та пов'язані з ними ознаки, дії та процеси в економіці. Зокрема натрапляємо тут на функціонування назв цифрових коштів (*криптовалюта*,

Нашу увагу привернув також пункт 1.4. Дослідження економічної лексики в українській мові на сучасному етапі, в якому різноаспектно описано праці лінгвістів про особливості економічної термінології української та інших мов з акцентом на типології термінних слів, частиномовній інтерпретації, словотвірних типах, структурно-семантичних ознаках тощо (с.47-54).

У другому розділі – «Спеціалізована лексика в економічній тематиці» – досліджено передумови функціонування запозиченої економічної лексики у текстах публіцистичного стилю. Дисертантка висновкує про те, що всі соціально-економічні зміни світу загалом та України зокрема впливають на мовні зрушення в українській економічній термінології (с.92) і виражаються в мові засобів масової інформації.

Т.І. Прудникова небезпідставно вказує на те, що зараз відбувається активна розбудова українського економічного словника, адже саме сьогодні проходять досить активні зміни в світовій та українській економіці, що спричинено загальносвітовими тенденціями її зростання чи спаду. А оскільки мас-медіа миттєво реагують на всі соціально-політичні, економічні тощо події, то до їх мовного арсеналу, звичайно ж, потрапляє велика кількість спеціальних слів (термінів). Як зазначає науковиця, і обсяг номінацій, використовуваних у наукових текстах та медійному дискурсі, і їх семантика, відрізняється (с.57). Зокрема, дисертантка зауважує, що у мові ЗМІ тенденції оновлення економічної лексики простежуємо у банківській справі, фінансуванні, кредитуванні, тобто в тих текстах, які пов'язані з ціноутворенням, субсидіями тощо (с.58). Це пояснюється тим, що журналісти, реагуючи на інформаційні потреби споживачів (читачів), публікують тексти відповідної тематики.

Досить цікавим аналізований розділ роботи виявився з огляду того, що Т.І. Прудникова детально аналізує конкретні економічні лексеми – назви істот, неістот та пов'язані з ними ознаки, дії та процеси в економіці. Зокрема натрапляємо тут на функціонування назв цифрових коштів (*криптовалюта*,

біткоїн) (с.60-70), описано різні форми слів з частинами *біткоїн-* та *крипто-* з погляду семантики, будови, сфери поширення. Авторка наголошує на тому, що такі мовні одиниці у мові публіцистики можуть полишати термінологічні межі і набувати ознак розмовності (с.73).

Варто виокремити спостереження дослідниці про порушення журналістами орфографічних норм при введенні термінологічної лексики у свої тексти (с.77), а також слушне зауваження про те, що у медійних текстах терміни мають дещо відмінне значення, ніж у професійній літературі (с.78). Це почасти пов'язано з тим, що журналісти намагаються дещо спростити і полегшити сприйняття реципієнтами тексту.

Зауважимо, що, окрім семантики та сфери поширення економічних термінів, Т.І. Прудникова акцентує на способах творення і структурі термінних слів, аналізуючи лексеми, модельовані префіксом *ре-*, віддієслівні субстантиви на *-ння* та ін. (с.80-82).

Окремо Т.І.Прудникова виділяє слова-назви людей в економічній сфері. Авторка зазначає, що такі назви складні за будовою і переважно перебувають поза межами спеціалізованої економічної лексики, вони частково метафоризовані (*крипто-багатії, крипто-мільярдер, криптоман* тощо).

Третій розділ дисертації **«Нові стилістичні вияви неспеціалізованої лексики на позначення економічних понять»** зорієнтований на аналіз лексико-семантичних особливостей слів інших терміносистем, які використовуються у текстах економічної тематики. Зокрема дослідниця акцентує на тому, що на тлі соціального розвитку медична, екологічна, юридична, спортивна лексика потрапляє до економічної сфери діяльності, привносячи специфічне забарвлення у спеціалізовані тексти. Т.І. Прудникова наголошує на тому, що спеціальні слова інших сфер науки у публікаціях економічного спрямування вживаються з переносним значенням. Такий спосіб залучення неекономічних термінів у газетний економічний дискурс робить його

образним, легшим для сприйняття нефахівцями і цікавішим під час прочитання. З медичної сфери авторка виділила як найбільш частотні терміни *реанімація, грип, метастази, смерть, клінічна смерть* (с.96-100), зі спортивної – *аутсайдер, нокдаун, нокаут, марафон, фініш, старт* (с.101-113), з юридичної – *люстрація* та похідні від цієї лексеми, *вето, імператив* (с.114-121), з екології – означення *екологічний, утилізація, патогенний, санація* (с.121-129). Дисертантка цілком слушно зауважує, що майже всі використовувані в газетних текстах неекономічні терміни у стосунку до економічного життя мають негативне значення, що, очевидно, пов'язано зі станом національної валюти, грошових потоків, економічних процесів загалом.

Окремо слід наголосити на аналізі дисертанткою частиномовної диференціації неекономічної лексики в текстах економічної тематики. Дослідниця чітко погрупувала різні класи слів, охарактеризувавши іменники, прикметники, дієслова в публіцистичних економічних текстах. Т.І. Пруднікова вказує на прагнення журналістів привернути увагу читача до свого тексту за допомогою оригінального і цікавого мовного оформлення останнього. З цією метою вони актуалізують іменники з семантикою, відмінною від економічної. Цікавим, на наш погляд, є використання таких іменників, як *бики, монстр, шок, апетит* тощо. І якщо вмотивоване використання одних можна зрозуміти з контексту (*бики, шок*), то десемантизована лексема *моцарт* в економічному тексті потребує окремого роз'яснення (с.133).

На чутливість сучасного медійного дискурсу до мовних змін, на думку дисертантки, вказує і вживання прикметників, дієприкметників та дієслів у текстах економічної тематики. Вибір їх залежить від того, що автор тексту хоче виділити, на чому наголосити (с.197).

Цілком обґрунтовано авторка дослідження звертає увагу на те, що сьогодні в газетній періодиці економічного спрямування зросла кількість слів субстандартної лексики (п.3.3.). Таким чином, крім термінів, загальноновживаних лексем в економічних текстах періодичних видань з'явилися жаргонізми

(с.198). Науковиця докладно описує функції цієї тематичної групи загалом і її роль в газетних текстах зокрема. Вслід за М.І.Навальною, Т.І.Прудникова вказує на негативне забарвлення таких лексичних одиниць в аналізованих економічних публікаціях.

Отож, зважаючи на актуальну в сучасному мовознавстві тему дисертаційної праці, беззаперечну новизну представленої роботи, хотілося б почути відповідь на такі питання:

1. Чи траплялися Вам ще приклади неспеціальної лексики, окрім аналізованих Вами екологічної, юридичної, медичної, спортивної груп, в текстах економічної тематики?

2. Можливо, варто було б в окремому пункті чи підпункті проаналізувати участь відповідних груп неспеціальної лексики в економічних текстах у складі тропів?

Однак висловлені нами міркування не заперечують суттєвих, нових і результативних висновків дисертаційної праці Тетяни Прудникової і не впливають на високу оцінку дослідження. Теоретичні та практичні здобутки дисертації, поза сумнівом, стануть основою для подальшої роботи про особливості мови сучасних засобів масової інформації.

Загалом дисертаційна робота Тетяни Прудникової відзначається логічним і послідовним викладом інформації, значним наповненням фактичним матеріалом (картотека нараховує близько 6000 речень, дібраних із публіцистичних речень економічної тематики), переконливими висновками, а її авторка засвідчила відмінне володіння стилістичними ресурсами наукового мовлення.

Актуальність і новизна дослідження, переконлива апробованість (шість наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України й водночас зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах; список використаної літератури, лексикографічних праць та список використаних джерел дають

підстави стверджувати про його відповідність усім вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., зі змінами, унесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 10.08.2015 р. та від 30.12.2015 р, а автор дисертаційної праці цілком заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри

іноземної та української філології

Луцького національного

технічного університету

Л.Ю.Тиха

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Учений секретар
ЛУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
доц. А.Земко

Відгук надійшов до секретаря
15.01.2021 року

Учений секретар *Тр*
(Тривімажок О.І.)